

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

18 mars 2009

Dnr.: 6-27-08

Långtidsutredningen 2008, Huvudbetänkande SOU 2008:105

Långtidsutredningens antagande om trendtillväxt samt utredningens uppfattning om de viktigaste problemen och utmaningar ligger i linje med Konjunkturinstitutets bedömning¹. Sammantaget finns i LU en väl genomarbetad beskrivning av ett basscenario för utvecklingen till 2030 som mycket väl kan användas som standard för vidare analyser.

Ett alternativscenario avhandlar revideringar till följd av av den pågående lågkonjunkturen. Långtidsutredningen har utgått från en beskrivning av det ekonomiska läget enligt Budgetpropositionen 2008, vilket bl.a. innebär att kalkylen startar med ett offentligt budgetöverskott motsvarande 2,5% av BNP 2011. Detta antagande var något optimistisk redan vid Långtidsutredningens publicering i november 2008, och finanskrisen och den pågående lågkonjunkturen har ytterligare påverkat dessa initiala förutsättningar. Långtidsutredningen har utgått från antagandet att finanskrisen och lågkonjunkturen inte får några långsiktiga effekter på ekonomin. Det är dock inte uteslutet att lågkonjunkturen, via persistent utslagning av en mängd individer, påverkar ekonomins potentiella arbetade timmar negativt. Dessutom kan en åtföljande strukturomvandling av näringslivet komma att hålla tillbaka produktivitetstillväxten under en längre period.

TIDIGARE INTRÄDE TILL OCH SENARE UTTRÄDE FRÅN ARBETSMARKNADEN

Konjunkturinstitutet delar uppfattningen att en ökad arbetslivslängd är en viktig förutsättning för att bibehålla eller förstärka de offentliga trygghets- och socialförsäkringssystemen. Detta förutsätter dels en tidigare avslutning av högskolestudier, dels ett senare utträde från arbetsmarknaden. Utredningens förslag för att åstadkomma dessa är något kraftlösa och lägger enligt Konjunkturinstitutets syn för mycket vikt på information och normbildning och för litet på hårda ekonomiska incitament. Information till ungdomar om konsekvenserna av olika utbildningsval är bra, men individens val av utbildning måste ske efter eget intresse och förmåga. Eftersom dessutom efterfrågan på vissa yrkesgrupper varierar över konjunkturcykeln kan omfattande informationskampanjer om att vissa yrkesalternativ skulle vara olönsamma

¹ Konjunkturinstitutets medelfristiga kalkylhorisont sträcker sig till 2020, medan Långtidsutredningen räknar enda fram till 2030. Skillnaderna mellan Konjunkturinstitutets trendsiffror och Långtidsutredningens trendsiffror är små. Se Tomas Forsfält m.fl., "Modellansatser i Konjunkturinstitutets medelfristprognoser", National Institute of Economic Research Working Paper 104, juni 2008.

leda till större obalanser och mer omfattande matchningsproblem på arbetsmarknaden längre fram. Påverkan via ekonomiska incitament anser däremot Konjunkturinstitutet vara det styrmedel som har störst påverkan på individernas benägenhet att fullfölja sina studier snabbt. Att avgiftsbelägga utbildningen skulle öka den sociala snedrekryteringen vilket går emot de politiska ambitioner som finns, varför alternativet knappast blir aktuellt i närtid. Däremot skulle studiemedelssystemet och studiesystemet som sådant kunna anpassas på ett sätt som verkar för högre genomströmning. LU diskuterar möjligheten att studiemedelssystemet skulle kunna anpassas för att hantera avgifter. Detta skulle dock kunna innebära större studielån som enligt nuvarande system skall betalas tillbaka relativt snabbt. Detta skulle kunna skapa problem för grupper med lägre ingångslöner och eventuellt minska incitamenten att genomgå en längre utbildning om inte nettolönespridningen ökades t.ex. genom mindre progressiv inkomstskatt. Incitamenten för att snabbt komma in till arbetslivet är således inte oberoende av skattesystemet och lönebildning.

Utträdet från arbetsmarknaden är också en viktig faktor som påverkar storleken på arbetskraften. Som beskrivs i utredningen har det redan i praktiken skett en viss justering av pensionsåldern med nya lagar som möjliggör arbete fram till och med 67 års ålder. Effekterna av detta har börjat visa sig genom att vissa grupper av individer, speciellt högutbildade, väljer att arbeta fram till 67. För att öka detta intresse för andra grupper bör även här styrningen ske via ekonomiska incitament, som gör det mindre lönsamt att pensionera sig tidigt och mer lönsamt att senarelägga pensionen.

I kapitel 7 diskuteras behovet av en förnyelse av välfärdssystemet som en följd av de demografiska förändringar som väntar oss i framtiden. Utredningen beskriver kostnadsutvecklingen, möjliga finansieringsformer och hur internationaliseringen påverkar välfärdssektorn. Den utveckling och omvärldsförändring som utredningen presenterar överensstämmer i stort med den bild Konjunkturinstitutet har.

Om välfärdssystemet skall fungera med oförändrad kvalitet konstaterar utredningen att det sannolikt inte räcker med ökade skatter och ökat arbetsutbud utan det krävs mer i termer av strukturella reformer relaterat till det offentliga välfärdssystemet. För att kunna reformera det sociala trygghetssystemet på ett ändamålsenligt sätt behövs ökad kunskap och forskning dels om nuvarande förhållanden, dels om villkoren för den svenska välfärdspolitikens utformning långt in på 2000-talet. Dessutom är omfattningen av dagens och framtidens välfärdssystem i huvudsak ett politiskt ställningstagande som måste besluta om hur välfärdssektorn skall fungera givet de demografiska betingelserna.

Det bör betonas att antagandet om oförändrade standarder i offentliga tjänster inte kan betraktas som en realistisk långtidsprognos utan snarare ett basscenario som ska jämföras med andra framtidsprojektioner. Det förefaller osannolikt att en ökad levnadsstandard inte alls skulle avspeglas i högre krav på kvalitén av offentliga tjänster².

² Långtidsutredningen är medveten om detta och presenterar inte sitt huvudscenari som en prognos.

Utredningens centrala frågeställningar är i hög grad betingade av antagandet att svenskarna även i framtiden vill upprätthålla en omfattande välfärdsstat med en offentlig produktion av många viktiga välfärdstjänster³. Det är detta antagande som i allt väsentligt styr behovet att upprätthålla en hög medelarbetstid samt strävan mot allt längre arbetslivskarriärer. Dessa strävanden kan dock i framtiden gradvis krocka med en ökad efterfrågan för fritid. I och med att individerna svenskarna blir rikare och deras inkomster ökar, kommer även efterfrågan av fritid att eventuellt öka. En väsentlig ökning av fritiden och den resulterande lägre medelarbetstiden är dock sannolikt inte långfristig förenliga med den nuvarande omfattande välfärdsmodellen.

Utredningen diskuterar kort alternativa lösningar för den långsiktiga finansieringen av välfärdssystemet och framför avgiftsfinansiering och bortprioriteringar som möjliga ingrepp. Ökade inslag av privat finansiering framförs också som ett alternativ. Det är dock oklart hur en sådan finansiering skulle kunna se ut. Konjunkturinstitutet välkomnar därför utredningens förslag om en parlamentarisk utredning som belyser möjligheterna med privata initiativ för att stödja den långsiktiga finansieringen. Mer generellt, prioriteringen mellan ökad fritid och volymen och kvaliteten av offentliga tjänster är enligt Konjunkturinstitutets syn en central utmaning som bör belysas med framtida mer djupgående analyser.

ENERGI, KLIMAT OCH EKONOMISK TILLVÄXT

Långtidsutredningen belyser de ökade samhällsekonomiska kostnader som uppstår för Sverige om internationell utsläppshandel inte kan användas till en övervägande del för att nå framtida klimatmål. Även KI har i flera modellkörningar liknande de som redovisas i LU visat att det finns betydande samhällsekonomiska vinster att hämta från en klimatpolitik som använder sig av s.k. flexibla mekanismer för att nå klimatmålen.

I likhet med utredningen anser KI att ett införande av mål för energianvändningen inte leder till en effektiv resursanvändning för att minska utsläppen av växthusgaser. Sådana mål bör motiveras utifrån försörjnings- och sårbarhetsaspekter som värderas och ställs emot de samhällsekonomiska kostnaderna för att nå exempelvis ett försörjningsmål.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Mats Dillén. Föredragande har enhetschef Juhana Vartiainen varit. I den slutliga handläggningen har prognoschef Kerstin Hallsten deltagit.

Mats Dillén

Juhana Vartiainen

³ ”Scenarioberäkningarna för Långtidsutredningen 2008 utgår från nuvarande politik och system” (s. 194).